

LOGISTIKADA SERVIS XIZMATINING O'RNI VA AHAMIYATI

Boltayeva Shaxnoz Bebudovna

Buxoro davlat universtiteti, Yashil iqtisodiyot

va agrobiznes kafedrasi katta o'qituvchisi

ORCID: 0009-0003-3481-3456

Email: sh.b.boltayeva@buxdu .uz

Sohibov Amirshoh Suhrobovich

Saidov Azizbek Qosim o'g'li

Buxoro davlat universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti

3-bosqich talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqolada servis sohasining zamonaviy iqtisodiy tizimdagi o'rni va uning iqtisodiy oqimlarga ko'rsatadigan ta'siri yoritilgan. Unda xizmatlar sektorining rivojlanishi, xizmatlar orqali shakllanadigan moddiy va nomoddiy iqtisodiy oqimlar, hamda ularning ishlab chiqarish, iste'mol, taqsimot va almashinuv jarayonlaridagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, servis sohasining mamlakat iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini oshirishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: servis, xizmat sohasi, iqtisodiy oqimlar, iqtisodiyot, bozor munosabatlari, xizmatlar bozori, iqtisodiy tizim, ishlab chiqarish, iste'mol, taqsimot, almashinuv, raqobatbardoshlik, barqaror rivojlanish, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, nomoddiy aktivlar

Annotation: This article explores the role of the service sector in the modern economic system and its impact on economic flows. It analyzes the development of the services industry, the material and immaterial economic flows generated through services, and their role in the processes of production, consumption, distribution, and exchange. Additionally, the importance of the service sector in enhancing a country's economic stability and competitiveness is discussed.

Keywords: service, service sector, economic flows, economy, market relations, service market, economic system, production, consumption, distribution, exchange, competitiveness, sustainable development, macroeconomic indicators, intangible assets

Аннотация: В данной статье рассматривается роль сферы услуг в современной экономической системе и её влияние на экономические потоки. Анализируется развитие сектора услуг, формирование материальных и нематериальных экономических потоков через предоставление услуг, а также их роль в процессах производства, потребления, распределения и обмена. Кроме того, освещается значение сферы услуг в обеспечении экономической стабильности и повышении конкурентоспособности страны.

Ключевые слова: сфера услуг, услуги, экономические потоки, экономика, рыночные отношения, рынок услуг, экономическая система, производство, потребление, распределение, обмен, конкурентоспособность, устойчивое развитие, макроэкономические показатели, нематериальные активы

Zamonaviy iqtisodiyotda servis (xizmatlar) sohasi strategik ahamiyat kasb etib, milliy iqtisodiy taraqqiyot va barqarorlikning muhim omillaridan biriga aylangan. Raqobatbardoshlik, texnologik yangilanishlar, urbanizatsiya va ijtimoiy ehtiyojlarning ortib borishi xizmat ko'rsatish sohasining doimiy rivojlanishini talab qilmoqda. Servis sektori nafaqat iqtisodiy o'sishning muhim drayveri, balki iqtisodiy oqimlarning shakllanishi va samarali taqsimlanishida asosiy vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Iqtisodiy oqimlar – bu moddiy va nomoddiy resurslarning ishlab chiqarishdan iste'molgacha bo'lgan harakatini ifodalovchi tushuncha bo'lib, ular orqali iqtisodiy tizimlarning ichki va tashqi muvozanati ta'minlanadi. Servis xizmatlari esa bu oqimlarni boshqarish, tezlashtirish va ularni yuqori samaradorlik bilan amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, xizmatlar sektorining iqtisodiy strukturalardagi ulushi ortib borayotgan hozirgi davrda, servisning iqtisodiy oqimlarga ta'sirini chuqur tahlil qilish dolzarb masalalardan biriga aylangan. Mazkur maqolada servis sohasi va iqtisodiy oqimlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ularning iqtisodiy jarayonlardagi o'rni va ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xizmatlar orqali vujudga keladigan iqtisodiy oqimlarning turlari, yo'nalishlari va ularning umumiy iqtisodiy tizimga qo'shayotgan hissassi tahlil etiladi.

Aylanma oqim modeli tovarlar, xizmatlar va resurslarning uy xo'jaliklari va firmalar o'rtasidagi harakatini tasvirlaydi. Bu iqtisodiyotning ishlashini ta'minlaydigan

iqtisodiy faoliyatlarning soddalashtirilgan tasviri bo‘lib, ishlab chiqaruvchilar va iste’molchilar o‘rtasidagi uzluksiz oqim va o‘zaro bog‘liqlikni ta’kidlaydi. Model pul va resurslarning bir-birini to‘ldirgan holda aylanishini ko‘rsatadi. Tovarlar — firmalar tomonidan ishlab chiqarilgan moddiy mahsulotlar bo‘lsa, xizmatlar esa iste’molchilarga taqdim etiladigan nomoddiy takliflardir. Tovarlar va xizmatlar oqimi firmalar bu mahsulotlarni ishlab chiqarishdan boshlanadi va ular uy xo‘jaliklariga sotiladi. Buning evaziga uy xo‘jaliklari firmalarga ishlab chiqarish jarayonini amalga oshirish uchun mehnat, kapital va yer kabi ishlab chiqarish omillarini taqdim etadi. Ushbu almashinuv iqtisodiy o‘rtni rag‘batlantiradi va biznes tsiklini ta’minlaydi. **Ishlab chiqarish** turli xil kirish resurslarini ishlatib, tovarlar va xizmatlarni yaratishni o‘z ichiga oladi. Firmalar ishlab chiqarish omillarini foydalangan holda iste’molchilarning talablariga javob beradigan mahsulotlarni ishlab chiqaradilar. **Iste’mol** esa uy xo‘jaliklari tomonidan ushbu tovarlar va xizmatlardan foydalanishni anglatadi. Ishlab chiqarish va iste’mol o‘rtasidagi muvozanat iqtisodiy barqarorlikni saqlash va inflyatsiya yoki resessiyadan qochish uchun juda muhimdir. Bozorlar tuzilishi tovarlar va xizmatlarning oqimiga ta’sir qiladi. Mukammal raqobat bozorida ko‘plab firmalar raqobatlashadi, bu esa resurslarning samarali taqsimlanishini va adolatli narx belgilashni ta’minlaydi. Aksincha, monopolistik yoki oligarxik bozorlar resurslarning noto‘g‘ri taqsimlanishiga va narxlarni manipulyatsiya qilishga olib kelishi mumkin, bu esa tovarlar va xizmatlarning silliq oqimini buzadi. Bozor tuzilmalarini tushunish iqtisodiy siyosatlarni va ularning oqimlarga ta’sirini tahlil qilishda yordam beradi.

Hukumatlar Aylanma oqim modeli bilan soliqlar va xarajatlar orqali o‘zaro aloqada bo‘ladi. Uy xo‘jaliklari va firmalardan olinadigan soliqlar hukumatning jamoat tovarlari va xizmatlariga, masalan, infratuzilma, ta’lim va sog‘liqni saqlash kabi sohalarga sarflanadigan xarajatlarini moliyalashtiradi. Hukumat xarajatlarning iqtisodiyotga qo‘shilishi talabni rag‘batlantirishi mumkin, soliq esa chiqish sifatida ishlaydi, bu iqtisodiy faoliyatni pasaytirishi mumkin. Ushbu elementlarni muvozanatlash iqtisodiy ko‘rsatkichlarni boshqarishda muhim ahamiyatga ega.

Moliyaviy bozorlar tejovchilar va sarmoyadorlar o‘rtasida mablag‘larning oqimini ta’minlaydi. Uy xo‘jaliklari o‘z daromadlarining bir qismini tejashadi, bu esa moliyaviy

institutlar va bozorga yo'naltiriladi. Firmalar esa bu mablag'larni ishlab chiqarishga, kengayish va innovatsiyalarga investitsiya qilish uchun olishadi. Samarali moliyaviy bozorlar resurslarning optimal taqsimlanishini ta'minlaydi va barqaror iqtisodiy o'sish va biznes tsiklida barqarorlikni qo'llab-quvvatlaydi. **Ochiq iqtisodiyotda** tovarlar va xizmatlar oqimi ichki chegaralardan tashqariga chiqadi. **Eksport** — bu xorijiy bozorga sotiladigan tovarlar va xizmatlar bo'lib, u mamlakat firmalariga daromad keltiradi. **Import** esa xorijiy tovarlar va xizmatlarni sotib olishni anglatadi, bu esa iste'molchilarga kengroq tanlov imkoniyatlarini taqdim etadi. Eksport va import o'rtasidagi muvozanat, ya'ni savdo balansining holati, mamlakatning Yalpi ichki mahsuloti (YIM) va umumiy iqtisodiy salomatligiga ta'sir qiladi. Tovarlarni va xizmatlarning ishlab chiqarilishi va almashinuvi turli iqtisodiy agentlarga daromad keltiradi. Uy xo'jaliklari o'zlarining iqtisodiyotdagi ishtirokiga qarab ish haqi, maosh, ijaralar va foydalar olishadi. Ushbu daromadlarning taqsimlanishi iste'mol qilish odatlari, tejash darajasi va investitsiya xulq-atvoriga ta'sir qiladi. Adolatli daromad taqsimoti keng ko'lamli iqtisodiy o'sishni ta'minlash va ijtimoiy tengsizliklarni kamaytirish uchun juda muhimdir.

Texnologik yutuqlar va innovatsiyalar tovarlar va xizmatlar oqimlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ishlab chiqarish texnikalarining yaxshilanishi samaradorlikni oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va ishlab chiqarishni ko'paytiradi. Innovatsiya yangi mahsulotlar va xizmatlarning yaratilishiga olib keladi, bu esa o'zgaruvchan iste'molchi ehtiyojlarini qondiradi va yangi bozorlarni ochadi. Texnologiyani integratsiyasi aylanma oqimda dinamik iqtisodiy o'sish va moslashuvchanlikni rag'batlantiradi. **Tovarlarni va xizmatlarni oqimlarini boshqarish** bir qator qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi, jumladan resurslarning cheklanganligi, bozorning beqarorligi va tashqi zarbalar. Barqaror ishlab chiqarish amaliyotlarini ta'minlash, bozor barqarorligini saqlash va iqtisodiy buzilishlarning ta'sirini kamaytirish to'g'ri oqimlarni ta'minlash uchun zarurdir. Siyosatchilar bu qiyinchiliklarga javob berishlari kerak, shunda iqtisodiy o'sish va barqarorlikni biznes tsiklida davom ettirish mumkin bo'ladi.

1-jadval

Taqqoslash jadvali

Jihatlar	Tovarlar	Xizmatlar
Ishlab chiqarish	ishlab chiqarish va jismoniy yaratishni o'z ichiga oladi.	maslahat berish, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi faoliyatlarni o'z ichiga oladi.
Iste'mol	iste'molchilar tomonidan jismoniy foydalanish yoki mulk qilish.	mulk qilishsiz xizmatlardan foydalanish
Saqlash	sotilguncha inventarizatsiya sifatida saqlanishi mumkin.	saqlanib bo'lmaydi; taqdim etilgan vaqtda iste'mol qilinadi.
Almashinuv	bozorlar va jismoniy savdo orqali almashiladi.	tranzaksiyalar va xizmatlarni taqdim etish orqali almashiladi
Iqtisodiyotga ta'siri	ishlab chiqarish orqali to'g'ridan-to'g'ri YaIMga hissa qo'shadi.	xizmatlar taqdimoti orqali YaIMga bilvosita hissa qo'shadi.

Tovarlar va xizmatlar oqimlari makroiqtisodiyotdagi Aylanma Oqim Modelining markaziy qismidir. Ishlab chiqarish, iste'mol va bozor tuzilmalari iqtisodiy faoliyatni tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Hukumat siyosatlari va moliyaviy bozorlar ushbu oqimlarni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Eksport va import tovarlar va xizmatlarning oqimini ichki chegaralardan tashqariga kengaytiradi.

Zamonaviy iqtisodiyotda xizmatlar sektori o'sib bormoqda va uning roli tobora muhimlashib bormoqda. Tovarlar va xizmatlar oqimlari, iqtisodiy faoliyatning asosiy tarmog'i sifatida, o'zaro bog'lanib, bir-birini to'ldiradi. Ushbu oqimlar orqali ishlab

chiqarish va iste'mol o'rtasidagi aloqalar tashkil etiladi va iqtisodiy o'sish ta'minlanadi. Shuningdek, tovarlar va xizmatlarning samarali taqsimlanishi va aylanmasi iqtisodiy barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Ishlab chiqarish va iste'mol o'rtasidagi muvozanat, iqtisodiy o'sishning davomiyligini va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Agar ishlab chiqarish ortiqcha bo'lsa, bu inflyatsiyaga olib kelishi mumkin, aksincha, iste'molning kamligi esa iqtisodiy turg'unlikka sabab bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, xizmatlar sektori o'zining ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati bilan iqtisodiy oqimlarni boshqarishda va resurslarni samarali taqsimlashda yordam beradi.

Hukumat siyosatlari va moliyaviy bozorlar, iqtisodiy oqimlar uchun muhim omil hisoblanadi. Soliqlar va xarajatlar orqali hukumat iqtisodiyotga ta'sir qiladi, ayniqsa jamoat xizmatlari va infratuzilma kabi sohalarda. Moliyaviy bozorlar esa tejoychilar va sarmoyadorlar o'rtasidagi mablag' oqimini ta'minlab, ishlab chiqarish va investitsiyalarni rag'batlantiradi. Samarali moliyaviy tizimlar resurslarning optimal taqsimlanishini ta'minlaydi va iqtisodiy barqarorlikni saqlashga yordam beradi.

Eksport va importning iqtisodiy oqimlarga ta'siri katta ahamiyatga ega. Xorijga tovarlar va xizmatlarni eksport qilish, milliy iqtisodiyotga daromad keltiradi, shu bilan birga import orqali iste'molchilarga yangi tanlovlar va sifatli mahsulotlar taqdim etiladi. Biroq, eksport va import o'rtasidagi balansning muvozanati iqtisodiy o'sish va savdo balansi uchun muhim hisoblanadi. Savdo balansining ijobiy yoki salbiy holati mamlakatning iqtisodiy holati va global bozorga bo'lgan integratsiyasi haqida ma'lumot beradi. Texnologik yutuqlar va innovatsiyalar ham iqtisodiy oqimlarning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Yangi ishlab chiqarish texnologiyalari samaradorlikni oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va yangi bozorlarni yaratadi. Shuningdek, innovatsiyalar xizmatlar sohasidagi o'sishni ta'minlaydi va yangi xizmatlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Texnologiyaning integratsiyasi, ayniqsa raqamli transformatsiya va avtomatlashtirish, iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi va global miqyosda raqobatbardoshlikni oshiradi. Shuningdek, iqtisodiy oqimlar va biznes tsiklini boshqarish bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Resurslarning cheklanganligi, bozorlarning beqarorligi va tashqi iqtisodiy zarbalar, iqtisodiy faoliyatni tormozlashga olib kelishi mumkin. Shu

sababli, barqaror ishlab chiqarish amaliyotlarini ta'minlash, bozor barqarorligini saqlash va iqtisodiy buzilishlarning ta'sirini kamaytirish dolzarb ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy tizimning barcha jihatlarini tahlil qilish va tushunish uchun muhimdir. Tovarlar va xizmatlar oqimlari, firmalar va uy xo'jaliklari o'rtasidagi o'zaro aloqalar, bozor tuzilmalari va hukumat siyosatlari iqtisodiy faoliyatni shakllantiradi va barqaror o'sishni ta'minlaydi. Ushbu oqimlarni samarali boshqarish, iqtisodiy o'sish va barqarorlikni saqlash uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratadi. Iqtisodiy rivojlanishning kelajakdagi istiqbollari aniqlash va turli iqtisodiy siyosatlarni ishlab chiqish, mamlakatlarning global iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I. Dimitrov, Logistika (TU-Varna 2012)
2. E.A. Golikov, Marketing va logistika – iqtisodiyotning yangi vositalari: O'quv qo'llanma ("Examen" nashriyoti, M., 2011)
3. D.J. Bowersox, D.D. Kloss, Logistika: integratsiyalashgan ta'minot zanjiri (Olimp-Business, M., 2008.
4. P. Doyle, Marketing - boshqaruv va strategiyalar (Peter, Sankt-Peterburg, 2002)
5. Y.N. Egorov, Moliyaviy ilmiy institut. Moliyaviy jurnal 2, 73-8 (2012)
6. F. Kotler, D.K. Jain, S. Macinsey, Marketing manevrlari. Foyda, o'sish va yangilanishga oid zamonaviy yondashuvlar (Olimp-Business, M., 2003) ISBN 1-57851-600-5
7. American Marketing Association (AMA), AMA lug'ati, URL: <https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx?dLetter=>
8. <http://www.cfin.ru/marketing/goldkat/8.shtml>
9. <http://www.dist-cons.ru/modules/study/book8/section6.html>

10. <http://www.mbm.ru/gdocs/showone.asp?id=334>

11. S. Demirova, Kompaniya logistikasining aqlli ishlab chiqarishda integratsiya darajalari, Xalqaro Konferensiya "Barqaror rivojlanish uchun yuqori texnologiyalar" (2018)

12. D. Damianov, S. Demirova, Avtomatlashtirilgan logistika tizimlarini loyihalash prinsiplari - Xalqaro konferensiyaning gibridd tarkibi "Barqaror rivojlanish uchun yuqori texnologiyalar" (2018)

13. D. Damianov, S. Demirova, Integratsiyalashgan logistika ma'lumotlar fazosining barqarorligi, Xalqaro konferensiya "Ijodiy biznes uchun aqlli va barqaror o'sish" (2019)

14. S. Dimitrakieva, D. Ralcheva, Global tarmoq salohiyatidan marketing tadqiqotlarini samarali amalga oshirish uchun foydalanish (2011) <https://jei.uniruse.bg/Issue-2011/12-2011 JEI-Svetlana-Dimitrakieva-Edited-Final-M.pdf>

15. S. Dimitrakieva, Constanta Dengizchilik Universiteti Yilliklari, XV yil, 22 (2014).